

Woordkunst-drama B+S

2de graad D-finaliteit

II-WoDr-d

BRUSSEL

D/2021/13.758/048

Versie januari 2022

Disclaimer

Gezien de te grote omvang en gedetailleerdheid van het geheel van de basisvorming en de specifieke vorming zoals bepaald door de Vlaamse regering (eindtermen, specifieke eindtermen, beroepskwalificaties) zal er, in tegenstelling tot het oorspronkelijke opzet van onze leerplannen, veelal onvoldoende ruimte zijn om de leerplandoelen in dit leerplan met voldoende diepgang te realiseren binnen de beschikbare onderwijstijd of voor het schoolbestuur, het lerarenteam of de individuele leraar om eigen inhoudelijke of didactische keuzes te maken.

De leerplannen 2de graad zijn opgesteld onder voorbehoud van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof met betrekking tot het verzoekschrift waarmee de vernietiging van dat decreet wordt gevraagd.

Naargelang de samenstelling van de studierichting waarvoor een leerplan geldt, integreren de leerplandoelen eindtermen basisvorming, cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. In de concordantietabel geven we duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen basisvorming, de cesuurdoelen en/of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie realiseren. De opgenomen cesuurdoelen en de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie werden in overleg met de onderwijsverstrekkers vastgelegd en zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de curriculumdossiers 2de graad.

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Net zoals in de eerste graad zijn de nieuwe leerplannen van de tweede graad ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool en gaan ze uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze** na de tweede graad. Het proces van de studiekeuze eindigt immers niet na de eerste graad. In de tweede graad onderzoeken leerlingen meer gericht waar hun capaciteiten liggen en wat hun talenten zijn. Leerplannen zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. De doelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen die voor een bepaalde studierichting kiezen. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen voor een meer geprofileerde studierichting in de derde graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school [\[zie disclaimer\]](#).

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de tweede graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen binnen een finaliteit en een studierichting. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de tweede graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang tussen vakken binnen studierichtingen en over studierichtingen en finaliteiten. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren specifieke vorming om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialogeschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leeransen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving. Scholen

- zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
 - Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
 - De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

[zie disclaimer]

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. Ter ondersteuning van leraren(teams) geven we voor bepaalde leerplanonderdelen louter een indicatie van de nodige onderwijstijd. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

1.4 Differentiatie

De nieuwe leerplannen bieden volop kansen om gedifferentieerd te werken. Ze laten toe om te differentiëren op verschillende manieren:

- verschillende inhoudelijke keuzes;
- doelen integreren;
- inhouden verbreden door andere contexten aan bod te laten komen;
- verdieping aanbieden;
- in te spelen op verschillen in het abstractievermogen van leerlingen.

Differentiëren is van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen die starten in een studierichting van de tweede graad en voor wie dit leerplan bestemd is, behoren immers wel tot de doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Dikwijls hebben zij reeds een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de eerste graad, de gevolgde basisoptie, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen.

Ook de motivatie van leerlingen is soms sterk verschillend. Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door het aanbieden van meer kennis of vaardigheden leerlingen uit te dagen.

Verschiede leerinhouden aanbieden aan verschillende leerlingen is één vorm van differentiatie. Andere mogelijkheden zijn differentiëren in didactiek, in graad van autonomie en ondersteuning. De ene leerling kan snel zelfstandig werken, de andere heeft intense begeleiding nodig. In de wenken bij de leerplandoelen verwijzen we soms naar differentiatiemogelijkheden. Dat kan door al dan niet ondersteuning of hulpmiddelen aan te bieden in de vorm van voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...

Didactische differentiatie kan ook betrekking hebben op het flexibel aanwenden van de beschikbare leertijd, zoals variëren in tempo van onderwijzen en in leertempo van leerlingen, de ene leerling of leerlingengroep wat meer tijd geven dan de andere om hetzelfde te leren.

Differentiatie kan ook door leerlingen naar verschillende producten te laten toewerken die dan naar gedifferentieerde vormen van evaluatie leiden.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de samenhang met de eerste graad, de samenhang in de tweede graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle leerplandoelen zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de **tweede graad**. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar relevant verwijzen we ook naar **samenhang met de eerste graad** en naar specifieke items die reeds in de leerplannen van de eerste graad aan bod kwamen.

Ten slotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar beroepskwalificaties.

1.6 Tot slot

[zie disclaimer]

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende

vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische begeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang in de tweede graad

2.1.1 Samenhang binnen de studierichting Woordkunst-drama

De leerplandoelen van de module Artistieke vorming uit het leerplan MEAV (Maatschappelijke, Economische en Artistieke Vorming) van de algemene vorming zijn opgenomen in het leerplan Woordkunst-drama en hoeft je niet afzonderlijk te behandelen.

2.1.2 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Het leerplan Woordkunst-drama is vanuit eenzelfde visie en op een gelijkaardige manier opgebouwd als leerplannen voor de andere kunstvakken binnen de podiumkunsten. Kunstbeschouwing is in dit leerplan als een apart deel opgenomen. Je kan ervoor kiezen om die leerplandoelen apart of geïntegreerd aan te bieden. Verschillende kunstvormen kunnen elkaar versterken, kunnen geïntegreerd worden en toch hun eigenheid behouden. Anderzijds kunnen grenzen vervagen tussen kunstvormen.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is bestemd voor de studierichting Woordkunst-drama.

In de modellessentabel zijn voor dit leerplan 17 graduren voorzien. Muziek en beweging ondersteunen Woordkunst-drama en kunnen ofwel geïntegreerd of apart aangeboden worden. Daarin werk je ook aan Kunstbeschouwing, dat kan geïntegreerd, maar ook in een apart lesuur. [\[zie disclaimer\]](#)

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Woordkunst-drama en het vormingsconcept

Het leerplan Woordkunst-drama is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In het leerplan ligt de nadruk op het artistieke. De vormingscomponenten culturele vorming, maar ook talige en lichamelijke vorming komen aan bod. De wegwijzers verbeelding, uniciteit, kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Culturele vorming

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om kunst en cultuur te verkennen en te verwerken. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld of de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn. Kunst stimuleert hen om met een kritische en open blik cultuur waar te nemen. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Ze ontwikkelen hun creatief denken en doen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen. Kunst helpt leerlingen om de eigen perceptie van die

realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven. Samen creëren, samen verbeelden, een theaterstuk brengen betekent dat ze rekening houden met zichzelf, hun eigen mogelijkheden en met de ander.

Talige vorming

Talige vorming ondersteunt de persoonlijke vaardigheid om te communiceren, (artistieke) taal als cultuurverschijnsel te beleven en artistiek-expressief en creatief te hanteren. Leerlingen gebruiken (artistieke) talen om structuur te brengen in de eigen gedachten, om de realiteit te begrijpen en te structureren, om de eigen perceptie van die realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven.

Lichamelijke vorming

Lichamelijke vorming draagt bij tot het ontwikkelen en onderhouden van de motorische competenties van leerlingen. Ze houden rekening met de eigen lichamelijke grenzen en mogelijkheden. Ook op toneel krijgt de lichamelijke vorming aandacht. Leerlingen werken bijvoorbeeld aan hun spreektechniek (articulatie, ademsteun, stemtraining ...) en aan hun houding op het podium, wel of niet geregisseerd. Zangtechniek en stemvorming komen bij Muziek aan bod.

Verbeelding

Kunst geeft een specifiek creatieve, verbeeldende kijk op de mens en de wereld. Verbeelding breidt het voorstellingsvermogen van leerlingen uit en geeft ruimte om datgene wat niet onmiddellijk tastbaar is, uit te drukken en over te dragen. Leerlingen krijgen kansen om nieuwe werelden te leren kennen en te maken waar ze intens van kunnen genieten. Via kunst stimuleren we leerlingen om hun verbeeldingskracht te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Aan de grondslag van een artistieke, kunstzinnige ervaring ligt de verbeelding.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Vanuit onze christelijke mensvisie erkennen en waarderen we de leerling als uniek persoon met eigen mogelijkheden en beperkingen, een eigen geschiedenis en persoonlijkheid. Artistieke expressie is betrokken op identiteit, op het diepste wezen van de mens. Door het beschouwen van en geraakt worden door geeft kunst zin en betekenis aan wie we zijn en aan de wereld waarin we leven. Leerlingen krijgen kansen om te groeien in relatie met zichzelf, de andere en de wereld.

Kwetsbaarheid en belofte

Door in aanraking te komen met een of meer artistieke expressievormen ontdekken leerlingen hun interesses en mogelijkheden. Zij kunnen door creatieve uitingen geraakt worden en ze worden geconfronteerd met hun kwetsbaarheid, grenzen, dromen en groeikansen. Daardoor leren ze hun eigen kracht en kwetsbaarheid kennen. Volgehouden inspanningen zijn nodig om hun artistieke expressievorm verder te ontwikkelen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Gedreven met woordkunst en drama omgaan, individueel en samen met anderen

De leerlingen ontwikkelen een intrinsieke motivatie en nemen hun eigen leerproces in handen. Ze tonen zelfdiscipline, ambitie, verantwoordelijkheid en enthousiasme in hun leerproces. Het leerproces gaat verder naast de lesvloer en wordt zelfstandig voortgezet buiten de lessen. De leerlingen vinden deze gedrevenheid bij zichzelf, maar ook in relatie tot de groep. Ze leren een actieve rol opnemen in groepsverband waar vertrouwen, aanmoediging en constructieve feedback belangrijke vaardigheden zijn.

Kunst en cultuur onderzoeken, betekenis geven en waarderen

De leerlingen gaan met een nieuwsgierige betrokkenheid om met drama, kunst en cultuur. Ze gaan met een open blik, open-minded om met drama. Met al hun zintuigen treden ze die tegemoet. Ze stellen hun oordeel uit bij het waarnemen, interpreteren en waarderen. Ze gebruiken die kunst- en cultuuruitingen als een springplank voor eigen concepten, ideeën en creaties. Via hun creativiteit en verbeelding krijgen ze respect voor de taal van de kunst en ontdekken ze de waarde van wat hen ligt.

Vakdeskundigheid inzetten bij drama en bij presenteren

De leerlingen leren de aangeleerde technieken inzetten in creatieve contexten. Ze ontwikkelen hun vakmanschap om solistisch en in groep op de vloer te spelen. In de lespraktijk is er aandacht voor de verbinding vanop de vloer met een publiek. De leerlingen gebruiken technieken om te communiceren met het publiek en ze ervaren daarbij spelplezier en spelovergave.

Verbeeldingskracht centraal stellen in het creatief proces

De leerlingen onderzoeken hun fantasie, verbeeldings- en inlevingsvermogen. Ze vergroten hun verbeeldingskracht al doende op de vloer. Ze leren vertrouwen op hun eigen verbeelding en kunnen die inzetten bij improvisatie en bij ingeoeffende scènes. Ze leren hoe ze hun intrinsieke en extrinsieke belevingswereld kunnen vertalen naar drama en hoe ze via hun spel in een personage kunnen transformeren of een verbeeld universum tot leven kunnen wekken.

Vanuit een verbondenheid met zichzelf drama beleven en overbrengen op een publiek

Leerlingen leren hun talenten kennen en inzetten in repetities en voor een publiek. Ze groeien in het accepteren van hun beperkingen en hun werkpunten. De leerlingen ontwikkelen in het constructief aanpakken van die werkpunten en gunnen zichzelf tijd om te evolueren en te ontwikkelen. De leerling leert om samen met de leraar tussenstappen uit te denken om het eigen leerproces behapbaar te maken en constructief aan te pakken. De leerlingen groeien in hun mentale kracht: ze leren omgaan met angst, twijfels, groepsdruk, vermoeidheid, fysiek intensief bezig zijn. De leraar stimuleert een realistisch en positief zelfbeeld en heeft aandacht voor zowel de fysieke als mentale noden van de leerlingen.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit volgende onderdelen:

- Persoonlijke gedrevenheid
- Woordkunst - drama
- Muziek als ondersteuning
- Beweging als ondersteuning
- Kunstbeschouwing

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang in de tweede graad

In deze tweede graad groeien leerlingen van exploreren en experimenteren naar beheersen.

3.4.2 Samenhang met de derde graad

In de derde graad zullen de leerlingen artistieke basisvaardigheden verdiepen en verbreden. De leerlingen nemen meer initiatief en gaan zelfstandig aan de slag. Ze verkennen verschillende stijlen en ontwikkelen een eigen, authentieke stijl. Ze kunnen zich complementair opstellen ten opzichte van de ander.

3.5 Aandachtspunten

In de krachtlijnen en leerplandoelen herken je de zes eigenschappen of kernrollen van de ‘kunstenaar’. Een leerling geeft vorm aan een artistiek proces vanuit een eigen identiteit en inhoud door kennis, vaardigheden en inzichten in te zetten. Daarbij presenteert hij het resultaat ook aan een ‘publiek’. De zes eigenschappen komen overeen met deze rollen; het unieke ik, de kunstenaar, de onderzoeker, de vakman, de samenspeler en de performer.

Een wisselwerking tussen de vakken van de algemene vorming en de artistieke vakken is voor de studierichting zinvol. Je kan vooral verbinden met doelen van het leerplan Nederlands. Doelen muziek en beweging ondersteunen de leerplandoelen Woordkunst-drama. De verwevenheid is belangrijk. De doelen **Woordkunst-drama** zijn gericht op het leerproces van de leerling op de theatervloer. De doelstellingen van Beweging en Muziek worden uitgevoerd in relatie tot en in functie van het theaterspelen. De verbeeldingskracht staat centraal in het creatief proces van de leerlingen. Bij **Muziek** en **Beweging** zetten zij techniek, kennis en intuïtie in om met muziek of beweging betekenis, inhoud en emotie te creëren, in het hier en nu.

Kunstbeschouwing kan je integreren in de andere componenten van het leerplan. Het refereren naar het kunstgebeuren vroeger en nu zal een vanzelfsprekend item zijn in de wisselwerking tussen leraar, leerling en leerdoelen. Het is vanuit pedagogisch-didactisch standpunt noodzakelijk om samenhang te brengen tussen theoretische benaderingen en de artistieke toepassingen. Voor taal is die samenhang expliciet. Het beschouwen van kunst vertrekt vanuit de podiumkunsten, maar ook vanuit een brede blik op kunsten. Zo kunnen leerlingen onderzoeken hoe woord, drama ... in andere kunstvormen een plaats kreeg en krijgt.

De attitudes in het deel ‘**Persoonlijke gedrevenheid**’ lees je samen met leerplandoelen uit de andere rubrieken. Ze kunnen daardoor zowel binnen Woordkunst-drama, Muziek als ondersteuning en Beweging als ondersteuning aan bod komen.

Binnen Woordkunst-drama gaat er aandacht naar creëren. Leerlingen leren spelen met taal (verbaal en niet-verbaal) in verschillende situaties, leren improviseren, vertellen, toneelspelen ... Leerlingen lezen, schrijven, analyseren diverse teksten in functie van de ‘theatervloer’. Je gaat samen met leerlingen experimenteren met teksten om een inhoud te vertellen, nadenken over de vorm en de relatie tussen de vorm en de inhoud. Je begeleidt de leerlingen bij hun zoektocht. Voor het proces dat ze doorlopen is belangrijk en zie je terug in de evaluatie.

In de specifieke vorming komen zowel het verbaal- als niet-verbaal expressieve aan bod, net als andere aspecten van het veelzijdige vakgebied van de podiumkunsten.

Het presenteren van artistieke creaties is essentieel aan het theatervak. De leerlingen tonen hun werk aan een publiek en gaan daarbij op zoek naar de verbinding met dat publiek. Dat publiek is binnen de tweede graad de vertrouwde klas- of schoolomgeving, de medeleerlingen, ouders ... Je creëert een veilige leeromgeving. De leerlingen krijgen alle kansen om te groeien in zelfvertrouwen.

Je nodigt de leerlingen uit om met een open blik naar de hun omringende wereld te kijken en om die te verbinden met hun creatief proces.

De leerlingen werken ook aan de ontwikkeling van een professionele houding. Daarin staan onder meer zelfreflectie, de zin voor samenwerking en samenspel, en het leren omgaan met feedback als belangrijke doelstellingen voorop. Dit profiel wordt mee gerealiseerd via kruisbestuiving van verschillende kunstvormen die vanuit hun eigenheid inspiratiebron kunnen zijn voor de creativiteit van elke leerling.

De leerlingen leren beseffen dat hun lichaam en stem instrumenten zijn die ze slechts met de nodige techniek en vaardigheden adequaat kunnen gebruiken in een spelsituatie op een podium. De leerlingen groeien naar zelfstandig leren, creëren en artistiek functioneren.

4 Leerplandoelen

4.1 Persoonlijke gedrevenheid

LPD 1 * De leerlingen zijn gedreven om

- **hun theatraal denken, voelen en handelen te ontwikkelen;**
- **een persoonlijke bijdrage te leveren aan een artistiek-creatief proces, open en betrokken samen te spelen in groep;**
- **positief te blijven, wilskracht te tonen en door te zetten tijdens een artistiek-creatief proces;**
- **herhaaldelijk te repeteren en te presenteren.**
 - ✓ De leerlingen zetten door en zijn gemotiveerd voor een grote studiediscipline.
 - ✓ De leerlingen groeien naar 'het authentieke ik'.
 - ✓ Er is een aanzet voor objectiviteit, leerlingen nemen afstand van een eigen oordeel. Verschillende perspectieven kunnen meegenomen worden, besproken worden binnen een veilige en open omgeving.
 - ✓ Nieuwsgierigheid stimuleren is belangrijk, artistiek en vanuit zichzelf, nieuwsgierig zijn naar de andere, naar het artistieke landschap (in heden en verleden) ...

LPD 2 * De leerlingen vertrouwen in hun expressiemogelijkheden, in hun veerkracht, in spelplezier en spelovergave.

- ✓ De leerlingen tonen durf en vertrouwen. Ze kunnen focussen en geconcentreerd werken. Ze durven experimenteren en creëren; ze mogen 'mislukken' en kunnen hun oordeel (over het eigen werk en dat van een ander) uitstellen.
- ✓ Het is belangrijk dat leerlingen bewust leren omgaan met stressgebonden situaties.

LPD 3 * De leerlingen tonen interesse voor elkaars artistieke creaties en voor kunst in de brede zin.

- ✓ Er is een aanzet voor objectiviteit; leerlingen tonen interesse voor wat de medeleerlingen presenteren en nemen afstand van een eigen oordeel. Verschillende perspectieven kunnen meegenomen worden en besproken worden binnen een veilige en open omgeving.

- ✓ Je nodigt de leerlingen uit om nieuwsgierig en met verwondering drama en de wereld van de podiumkunsten te ontdekken. Ze tonen interesse en gaan naar diverse theatervoorstellingen, naar concerten, naar tentoonstellingen ... De leerlingen staan open voor evoluties binnen de podiumkunsten in heden en verleden; ze kijken naar kunst en stellen hun oordeel uit.
- ✓ Je kan diverse ontwikkelingen in de podiumkunsten koppelen aan de lespraktijk.

4.2 Woordkunst - drama

LPD 4 De leerlingen experimenteren met zintuiglijkheid, emotie en inleving binnen verbeelding.

- ✓ De leerlingen laten zich inspireren door beelden en ideeën in hun hoofd en associëren, improviseren en werken ermee vanuit intuïtie.

LPD 5 De leerlingen verzamelen ideeën, inspiratie en informatie in functie van een artistiek-creatief proces of artistieke creatie.

- ✓ De leerlingen passen verschillende werkwijzen toe om ideeën en inspiratie te verzamelen:
 - artistieke creaties bestuderen;
 - verzamelen van indrukken of objecten;
 - documenteren.
- ✓ Documenteren kan bijvoorbeeld door: lezen, fotograferen, schetsen, luisteren of kijken naar opnames, maken van opnames, naar concerten gaan, naar voorstellingen gaan, objecten verzamelen, noteren.
- ✓ Het is belangrijk dat je leerlingen voldoende vrijheid geeft om de eigen creatie uit te proberen, al doende te verbeteren. Ze komen actief tot benaderingen en inzichten.
- ✓ De leerlingen kunnen methodes toepassen om hun creatie tijdens het werkproces te verbeteren: trial and error, reflecteren, feedback integreren, try-out.

LPD 6 De leerlingen beheersen theatrale zeggingskracht zowel verbaal als non-verbaal:

- **in het hier en nu spelen;**
- **verbeeldingskracht inzetten;**
- **dynamiek inzetten.**
- ✓ In het hier en nu spelen omvat aspecten zoals overgave, gronding, focus, interne rust, autonomie, vrije ademhaling, vrij energie laten stromen.
- ✓ De leerlingen durven verschillende dynamieken inzetten en daarbij extremen opzoeken.
- ✓ Taalgebruik, taalgevoel, taalrijkdom, taalleningheid vormen hier belangrijke aspecten. Je brengt leerlingen de veelzijdigheid van taal bij. Je confronteert de leerlingen met

een grote variatie aan teksten, je daagt hen uit om met uiteenlopende tekstsoorten en teksttypes te werken. De breedte van het aanbod verrijkt hen.

LPD 7 De leerlingen gebruiken bewust lichaam en stem in spel- of vertelsituaties.

- ✓ Je focust op gepast taalgebruik specifiek voor de opdracht. Leerlingen experimenteren met verschillende registers en worden er lenig in. Het nodigt uit om hen bewust met taal aan de slag te laten gaan op de theateervloer (en in het leven).
- ✓ Je werkt met de leerlingen ook aan verstaanbaarheid.
- ✓ De leerlingen gebruiken de stem goed en gezond binnen het creatief-artistieke proces, bijvoorbeeld ademhaling, articulatie, correcte klankvorming, pittigheid en projectie.
- ✓ De leerlingen zet het lichaam goed en gezond in, bijvoorbeeld houding, spiertonus, spanning, ontspanning, balans, kracht, coördinatie ... Het is belangrijk om daarover af te stemmen met andere leraren beweging.

LPD 8 De leerlingen exploreren en experimenteren met diverse aspecten van spel- of vertelsituaties:

- **samenhang, contrast, verwachting en verrassing;**
- **tijd en ruimte;**
- **tempo en herhaling;**
- **structuur van verhaal of scène;**
- **betekenis en het gewenste effect.**

LPD 9 De leerlingen passen basistechnieken toe op het vlak van ademhaling, stemgebruik, lichaamshouding en projectie.

- ✓ Basistechnieken zijn belangrijk in functie van expressie en verstaanbaarheid, bijvoorbeeld:
 - lichaamshouding als basis voor een juiste ademhaling;
 - correcte ademhaling;
 - ademsteun;
 - steminzet;
 - projectie stem aangepast aan de omgeving;
 - ontspannen en gezond stemgebruik.

LPD 10 De leerlingen zetten bouwstenen, materialen en technieken geïntegreerd in bij een artistiek-creatief proces en bij een artistieke creatie.

- ✓ Als je integreert, dan laat je de techniek en het artistieke samenvloeien, bijvoorbeeld verbinding lichaam en ademhaling, stem, uitspraak; toepassen verschillende speelstijlen, van verschillende theaterdisciplines: clownerie, figuurentheater, enz.

LPD 11 De leerlingen zetten technieken van samenspel in:

- **luisteren;**
- **incasseren;**
- **actie – reactie;**
- **nieuwe impulsen geven en ontvangen.**

LPD 12 De leerlingen exploreren en experimenteren met andere expressievormen binnen Woordkunst-drama aan de hand van artistieke bouwstenen, technieken en materialen.

- ✓ Je nodigt leerlingen uit om ook andere expressievormen te integreren. Je laat hen zoeken naar mogelijke manieren om met bijvoorbeeld muziek, beeld, diverse media ... aan de slag te gaan.
- ✓ Met podcasts, met microfoon werken, met geluiden werken, met een camera opnames maken, monteren van geluid of beeld brengt variatie. Montage kan het inzicht verhogen in 'kijken', in dramaturgie.

LPD 13 De leerlingen zetten hun deskundigheid en hun artistieke talenten in voor een gemeenschappelijk doel of project.

- ✓ De leerlingen hebben oog voor de talenten en eigenheid van anderen, ze halen meerwaarde uit complementariteit.
- ✓ De leerlingen leren samenwerken in het werkproces als deelnemer/creator in een groep.

LPD 14 De leerlingen presenteren hun artistieke creaties:

- **met gebruik van presentatietechnieken uit drama en andere artistieke expressievormen om de artistieke creatie te versterken;**
 - **met aandacht voor tijd en ruimte.**
- ✓ Voor de leerlingen van de tweede graad zal presenteren eerder in een veilige omgeving en met een beperkt publiek gebeuren. Presenteren betekent hier dus vooral toonmomenten in de les, in klassikale situaties. Het is niet de bedoeling om productgericht te werken in functie van een 'presentatie', maar wel een work in progress te tonen. Een presentatie mag het leren en het leerproces niet in de weg staan, leerlingen moeten kunnen groeien, experimenteren met vallen en opstaan.
 - ✓ De leerlingen durven experimenteren, creëren en presenteren. Ze durven experimenteren met de kans op falen: ze hebben voldoende vrijheid om hun creatie uit te proberen. Je nodigt de leerlingen uit om een oordeel (over het eigen werk en dat van een ander) uit te stellen.
 - ✓ De leerlingen kunnen methodes toepassen om hun presentatie te verbeteren: trial and error, reflecteren, feedback integreren, try-out.
 - ✓ Ze zetten diverse codes in: zich naar het publiek richten, geconcentreerd uitvoeren, appreciatie in ontvangst nemen.

LPD 15 De leerlingen maken verbinding met een publiek.

- ✓ Voor de leerlingen zal presenteren eerder in een veilige omgeving en met een beperkt publiek gebeuren. Dat kan ook in een les waar medeleerlingen en de leraar 'publiek' zijn. Leerlingen worden zich bewust dat er bij een opdracht een verbinding met een publiek gemaakt wordt. Ze leren
 - afstemmen op wie dat publiek is;
 - zich in rust naar een publiek richten;
 - inspelen op reacties;
 - de ruimte aanvoelen en innemen;
 - appreciatie in ontvangst nemen;
 - ...
- ✓ Projectiekracht betekent hier: een signaal uitsturen naar een publiek in taal of in fysieke energie.

LPD 16 De leerlingen komen actief tot inzicht in: scenografie, mise-en-scène en geluid om hun bedoeling vorm te geven.

- ✓ Door te spelen/te doen en te experimenteren komen ze tot inzicht.
- ✓ Bij scenografie denk je bijvoorbeeld aan kostuum, decor, rekwisieten, digitale tools, licht en bij geluid aan taal, klank, muziek ...

LPD 17 De leerlingen onderzoeken in functie van creëren verschillende aspecten van teksten:

- **personages;**
- **ruimte en tijd;**
- **(vertel)perspectieven;**
- **structuur van het verhaal of de scène;**
- **emotie - staten van zijn;**
- **aandacht voor taalgebruik in functie van de rolinvulling of de theatervorm.**

Samenhang tweede graad: II-Ned-d LPD 13, 17

- ✓ Je biedt een ruime variatie van teksten aan, zoals toneelteksten, poëzie, kortverhalen, literaire fragmenten, cabaretteteksten Teksten komen uit verschillende tijdsperiodes.
- ✓ De leerlingen kunnen zich een tekst eigen maken en de gevoelens en gedachten van een tekst beleven en communiceren. Dat kunnen ze ook als de tekst wat verder van hun eigen leefwereld staat.
- ✓ In Woordkunst-drama komt het onderzoek van de tekst al doende aan bod: tekstkennis, tekstloswerking, tekstinzicht en tekstinterpretatie. Daarbij heb je het onder andere over personages (protagonist vs. antagonist, nevenfiguren) ruimte in tekst vs. de ruimte voor drama (decor), tijd, (vertel)perspectieven, structuur van het verhaal of de scène. Tekstanalyse komt ook aan bod in het vak Nederlands.

LPD 18 De leerlingen beargumenteren keuzes in hun artistiek-creatief proces en in hun creatie in dialoog met anderen.

- ✓ Dit doel komt geïntegreerd aan bod bij andere leerplandoelen, ook bij Muziek en Beweging.
- ✓ De leerlingen kunnen methodes toepassen om hun artistiek proces en hun creatie te analyseren zoals vanuit meerdere perspectieven benaderen, afstand nemen, vergelijken; ze kunnen een eigen expressieve ervaring uiten.
- ✓ De leerlingen gebruiken [vakterminologie](#) specifiek voor Woordkunst-drama op een correcte manier.

LPD 19 De leerlingen reflecteren over hun creatie en hun artistiek-creatief proces en dat van hun medeleerlingen.

- ✓ Dit doel komt geïntegreerd aan bod bij andere leerplandoelen, ook bij Muziek en Beweging.
- ✓ De leerlingen leren omgaan met feedback en leren die op een gepaste manier geven. Ze aanvaarden feedback op hun artistiek proces en product, geven elkaar constructieve feedback en gaan ermee aan de slag. Ze vragen actief feedback aan leraar en medeleerlingen. De leerlingen gebruiken daarbij gepaste [vakterminologie](#) i.v.m. bouwstenen, technieken en materialen.
- ✓ De leerlingen denken na over onderwerp en bedoeling, over koppeling van intentie en vormgeving, over codes om zich tot een publiek te richten, over concentratie en focus, over de vierde wand doorbreken ...
- ✓ De leerlingen kunnen methodes inzetten om in dialoog te gaan over hun artistieke proces en hun creatie zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken.
- ✓ Het is belangrijk om voor de leerlingen individuele coachingmomenten doorheen het schooljaar te organiseren en hen zo te laten nadenken over hun artistiek parcours.

LPD 20 De leerlingen bouwen een kunsthistorisch referentiekader in tijd en ruimte op door het ontdekken van verschillende kunststromingen en kunstenaars.

- ✓ Dit doel komt geïntegreerd aan bod bij andere leerplandoelen, ook bij Muziek en Beweging.
- ✓ Je besteedt hierbij ook aandacht aan [vakterminologie](#).
- ✓ Dit leerplandoel kan je linken aan Kunstbeschouwing en vanuit verschillende artistieke expressievormen benaderen. De leerlingen ontdekken zo ook verschillende vorm-, stijl- en vormkenmerken.

4.3 Muziek als ondersteuning

LPD 21 De leerlingen experimenteren met klanken, stem en instrumenten vanuit improvisatie en vanuit bestaande composities.

- ✓ De leerlingen leren luisteren naar muziek, muziek aanvoelen, muziek analyseren.

LPD 22 De leerlingen exploreren hun muzikaliteit bij bestaande muziekstukken en teksten en bij het zelf creëren:

- **inleving en sfeer;**
 - **basistechnieken en diverse muziekstijlen;**
 - **samenhang tussen elementen van een stuk: melodie, tekst, ritme, tempo, dynamiek, harmonie, timbre;**
 - **contrast, verwachting, verrassing, variatie.**
- ✓ De leerlingen durven experimenteren met de kans op falen: ze hebben voldoende vrijheid om hun creatie uit te proberen.
 - ✓ Je werkt met muziekstukken uit heden en verleden en vanuit verschillende stijlen. Ook theaterteksten kunnen in de muzieklessen op het vlak van muzikaliteit onder de loep genomen worden.
 - ✓ Je kan even focussen op het aanvoelen van ritme, melodie, dynamiek, toonhoogte en timbre. Ook emotie, inleven, aanvoelen, energie, stuwkracht ... komen aan bod.

LPD 23 De leerlingen experimenteren in muziek met beleving, emotie en zintuiglijkheid om verbeelding vorm te geven.

- ✓ De leerlingen durven experimenteren met de kans op falen: ze hebben voldoende vrijheid om hun creatie uit te proberen.

LPD 24 De leerlingen zetten hun creativiteit in bij het ontwikkelen of uitvoeren van muziek binnen drama via artistiek-creatief processen vanuit

- **improvisatie en intuïtie;**
 - **(historische) context van de muziek die aan bod komt;**
 - **analyse.**
- ✓ De leerlingen werken aan dit doel via een artistiek-creatief proces, ze passen werkwijzen toe om ideeën en inspiratie te verzamelen, bv.
 - artistieke creaties bestuderen;
 - verzamelen van indrukken of objecten;
 - documenteren.
 - ✓ Ze werken vanuit improvisatie en intuïtie: in het hier en nu muziek maken; inspelen op wat er in het moment gebeurt; inspelen op onverwachte wendingen.

- ✓ De leerlingen passen methodes toe om hun creatie tijdens het werkproces te verbeteren: trial and error, reflecteren, feedback integreren, try-out.
- ✓ Een eigen creatie hoeft geen uitgebreide compositie te zijn, het is ook een stukje melodie, tekst op muziek, montage/ assemblage van bestaand materiaal, bewerking van iets bestaands, een soundscape ...

LPD 25 De leerlingen exploreren en experimenteren met muziek, met aandacht voor betekenis en effect.

LPD 26 De leerlingen exploreren met muziek in groep en spelen op elkaar in:

- **luisteren;**
 - **incasseren;**
 - **actie-reactie;**
 - **nieuwe impulsen geven en ontvangen.**
- ✓ De leerlingen gaan in het hier en nu muziek maken; inspelen op wat er in het moment gebeurt; inspelen op onverwachte wendingen.
 - ✓ Je integreert muziek met drama, je werkt met het oog op wat leerlingen nodig hebben op een theatervloer.

LPD 27 De leerlingen exploreren en experimenteren met de communicatieve zeggingskracht van muziek op zich en van muziek in relatie tot beweging, tekst, beeld.

LPD 28 De leerlingen communiceren via muziek met een publiek.

- ✓ De leerlingen kunnen enerzijds verworven technieken toepassen bij een presentatie voor publiek, maar anderzijds kunnen ze ook inspelen op wat er in het moment gebeurt, ze kunnen inspelen op onverwachte wendingen.
- ✓ Ze worden zich bewust van muzikale zeggingskracht.
- ✓ Voor de leerlingen zal dit in een veilige omgeving en met een beperkt publiek gebeuren. Dat kan in een les waar medeleerlingen en de leraar 'publiek' zijn.

4.4 Beweging als ondersteuning

LPD 29 De leerlingen beheersen in functie van fysiek theaterspel hun lichaam en hun bewegingen op het vlak van dynamiek, tijd en ruimte, muzikaliteit, inleving, vorm.

- ✓ Bij tijd kan je denken aan:
 - een ritmische structuur reproduceren;
 - aandacht voor timing;
 - in verschillende maatsoorten bewegen.
- ✓ Je kan inzetten op kracht, stabiliteit, lenigheid, mobiliteit, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht, connecties in het lichaam, articulatie.

- ✓ Deze aspecten kunnen je inspireren:
 - lichaam: isolatie, verhouding en verbinding tussen lichaamsdelen, mimiek en blikrichting;
 - dynamische bewegingskwaliteiten: kracht, spelen met spierspanning en flow;
 - ruimte: richting, levels of lagen, formatie, bewegingsamplitude (groot/klein), interactie met architectuur/infrastructuur;
 - tijd: tempo, duur, reactiesnelheid, spanningsboog, herhaling;
 - muzikaliteit: frasering, ritme, cadans, maat;
 - inleving aan de hand van emoties, intenties, beeldspraak, fantasie;
 - vorm: rond - hoekig, mechanisch - organisch, symmetrisch - asymmetrisch, concreet-abstract, mens-dier, atletisch-dagelijks.
- ✓ Deze LPD hangt nauw samen met LPD 30.

LPD 30 De leerlingen verwerven via ervaren en beleven vaardigheden in functie van hun lichaam en passen die toe:

- **lichaamsbewustzijn en houding;**
 - **bewegingsaanzet, bewegingsverloop, bewegingsbesef;**
 - **controle over de spierspanning;**
 - **weerstaan en toegeven aan de zwaartekracht;**
 - **integreert een passende ademhaling tijdens het bewegen.**
- ✓ Dit kan bijvoorbeeld via: klassieke dans, moderne dans, hedendaagse dans, jazz dance, gevechtssporten, yoga, Tai Chi, Qi Gong, pilates.
 - ✓ Een (eenvoudig) theoretisch luik over de anatomie van het menselijk lichaam kan bijdragen aan een beter inzicht van het menselijk lichaam en bijgevolg zorgen voor meer lichaamsbewustzijn.
 - ✓ Deze LPD hangt nauw samen met LPD 29.

LPD 31 De leerlingen creëren gericht bewegingen en composities in functie van een artistieke uitdaging met aandacht voor

- **betekenis en effect;**
 - **dynamiek;**
 - **basistechnieken en diverse bewegingsstijlen;**
 - **samenhang tussen elementen van beweging: lichaam, ruimtegebruik, ritme, tempo, muziek;**
 - **contrast, verwachting, verrassing, herhaling, variatie.**
- ✓ Het creëren kan in de vorm van een solo, een duet of een groepswork. Leerlingen leggen echter wel persoonlijke accenten.
 - ✓ Je kan werken vanuit diverse inspiratiebronnen en leerlingen ontdekken een breed repertoire (heden en verleden ...).

LPD 32 De leerlingen experimenteren met de communicatieve zeggingskracht van dans en beweging op zich en in relatie tot klank, geluid, muziek, tekst en beeld.

- ✓ De leerlingen kunnen bewegen en spreken/zingen met elkaar combineren in verschillende situaties.
- ✓ De leerlingen leren klanken omzetten in beweging en omgekeerd met aandacht voor samenhang. Daarbij kunnen de bouwstenen van muziek (muzikale dynamiek, toonhoogte, enz.) en de bouwstenen van beweging (amplitude, levels ...) in relatie tot elkaar gebracht worden.

LPD 33 De leerlingen experimenteren in beweging met beleving, emotie en zintuiglijkheid om verbeelding vorm te geven.

- ✓ Je kan bijvoorbeeld vertrekken vanuit hun eigen emoties en herinneringen of vanuit een verhaal met personages.

LPD 34 De leerlingen zetten een artistiek-creatief proces in bij het ontwikkelen of uitvoeren van bewegingen.

- ✓ Dat kan onder andere via improvisatie, intuïtieve opdrachten ...
- ✓ De leerlingen leren fascinaties en inspiratiebronnen verzamelen en gaan ermee aan de slag. Ze ontwikkelen hun fantasie en verbeelding en leren om deze fascinaties om te zetten naar bewegingen. Er is aandacht voor het verder uitwerken en verdiepen van een idee.

LPD 35 De leerlingen exploreren bewegingen in groep en spelen op elkaar in:

- **luisteren en kijken;**
 - **incasseren;**
 - **actie – reactie;**
 - **nieuwe impulsen geven en ontvangen.**
- ✓ De leerlingen leren hun blik op verschillende wijzen gebruiken: centraal zicht en perifeer zicht. Ze leren elkaar aanvoelen, elkaars ritme aanvoelen, met alle zintuigen.

LPD 36 De leerlingen communiceren via beweging met een publiek.

- ✓ Je werkt met leerlingen aan
 - inhoudelijke theatercodes: beseffen hoe je als performer op een podium staat, hoe je de aandacht van het publiek kan trekken en behouden, je kan richten naar een specifieke plaats/tegenspeler ... bewust zijn van je plaats op het podium, van de voorgrond, achtergrond, de interactie tussen performers, communicatie met en tussen ...
 - praktische theatercodes: positie op het podium, navigeren op het podium, hoe je in de coulissen moet klaarstaan, je daar moet en kan bewegen (etiquette of afspraken achter de coulissen respecteren).

- ✓ Je stimuleert het podiumbewustzijn van leerlingen zodat ze leren dat elke beweging, positionering, handeling en blikrichting betekenisvol is op de theateervloer.

4.5 Kunstbeschouwing

LPD 37 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe met aandacht voor subjectieve voorkeuren.

- ✓ Daarbij is aandacht voor hun unieke ervaringen met kunst en cultuur, maar ook voor hun subjectieve voorkeuren. Daarbij kan een breed palet van kunstuitingen aan bod komen, bv. kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied.
- ✓ Je vraagt de leerlingen om onbevooroordeeld te kijken en te luisteren: 'open-minded' en ontvankelijk. Ze mogen de tijd nemen, ze krijgen de mogelijkheid om trager te kijken en te luisteren. Ze stellen zich emotioneel en affectief open voor kunst. Ze genieten van kunst op een andere wijze dan ze gewoon zijn. Ze staan open voor de appelwaarde die kunst heeft: kunst kan ontroeren, bevreemden, ontzetten, verzachten ...
- ✓ De leerlingen tonen aan dat ze zich bewust zijn van de eigen culturele identiteit. Je stimuleert leerlingen in hun groei als betrokken cultuurparticipant en begeleidt hen in de ontwikkeling van een eigen culturele identiteit: wie ze zijn, wat hun culturele voorkeuren zijn en hoe je die ontwikkelt. Dat cultureel bewustwordingsproces impliceert het ontwikkelen van een eigen culturele interesse, voorkeur, argumentatie. Het is via dat proces van cultuurreflectie dat een persoon zijn eigen unieke culturele identiteit ontwikkelt.
- ✓ De leerlingen verwoorden dat de eigen culturele en kunstzinnige interesse kan verrijkt worden in de dialoog met anderen (leerlingen en leraar); ze verwoorden gedachten en emoties (positief en negatief).

LPD 38 De leerlingen tonen aan dat ze de gelaagdheid van onderwerp en bedoeling van een kunstwerk op verschillende manieren en vanuit meerdere perspectieven kunnen waarnemen en interpreteren.

Samenhang eerste graad: De leerlingen zijn al vertrouwd met bedoelingen en onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen. De tweede graad bouwt daarop verder. Er wordt daarbij ingezoomd op kunst als communicatiemiddel: de boodschap van het kunstwerk, de weg van de zender naar de ontvanger. De leerlingen ontcijferen en interpreteren de boodschap van de zender en van de ontvanger. Ze stellen vast dat de boodschap niet eenduidig is, iedereen ervaart de boodschap anders.

Ook de unieke ervaring van de leerling met kunst en cultuur kwam in de eerste graad al aan bod. In de tweede graad leren ze zich ook verplaatsen in het perspectief van medeleerlingen en kunstenaars. Ze ontdekken tevens dat er daardoor meerdere lagen ontstaan in de interpretaties die mensen geven aan kunst- en cultuuruitingen.

- ✓ Je kan inductief werken: op basis van concrete voorbeelden van kunstwerken en van verschillende kunstvormen zullen leerlingen op ontdekking gaan.

- ✓ De leerlingen nemen kunst- en cultuuruitingen waar en herkennen verschillen en gelijkenissen tussen hun interpretatie en die van de maker. Je kan denken aan zintuigelijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur.
- ✓ Je biedt leerlingen een variatie aan: verschillende onderwerpen en bedoelingen krijgen een plaats.
 - Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen.
 - Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aanklaarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren.

LPD 39 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende kunststromingen, periodes en samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader uit te bouwen met aandacht voor

- **invloed van waarden, normen en gewoontes;**
- **theorieën en kenmerkende historische elementen.**

Samenhang tweede graad: II-Ges-d LPD 5,6,7

- ✓ Dit doel realiseren de leerlingen binnen verschillende contexten zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepaste kunsten, podiumkunsten, binnen een maatschappelijke, economische, religieuze of culturele inbedding met materieel en immaterieel erfgoed, media. Dat betekent ook kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied.
- ✓ Kenmerkende kunsthistorische elementen en begrippen die het gemakkelijker maken om kunsthistorische evoluties te begrijpen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, de rol van religie, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie kunnen aan bod komen. De leerlingen gebruiken daarbij de gepaste vakterminologie.
- ✓ Bij theorieën kan je inzetten op esthetische, ethische of representatieve opvattingen over wat kunst is. Samen met leerlingen daarover in gesprek gaan, zal hun blik op kunst verruimen.
- ✓ Je nodigt de leerlingen uit om gericht te kijken en te luisteren naar kunst met kennis van de componenten van het kunsthistorisch referentiekader. Ze leren vormgeving van kunst in verband brengen met de tijd, ruimte en de maatschappelijke domeinen waarin die voorkomen. Ze analyseren vormgeving (zoals materialen, technieken en functie, in tijd, in ruimte en in maatschappelijke domeinen), inhoud, uitdrukkingsvorm en expressie.

LPD 40 De leerlingen analyseren hoe vormgeving, inhoud, uitdrukkingsvorm(en) en expressie elkaar onderling beïnvloeden in kunst.

- ✓ De leerlingen leren de wisselwerking aantonen tussen eigenschappen, artistieke uitdrukkingsvormen, expressie en inhoud van kunst- en cultuuruitingen enerzijds en

bedoelingen en onderwerpen ervan anderzijds. De wisselwerking kan op diverse manieren geduid worden: verwoorden, verbeelden, bewegen of verklanken.

- ✓ Je vraagt de leerlingen om verschillende methodes toe te passen voor het analyseren van de interactie tussen de betekenis van het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en de onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals de beoogde en reële impact, de invloed van het kunsthistorisch referentiekader.

LPD 41 De leerlingen analyseren een kunstwerk methodisch en vanuit meerdere perspectieven.

- ✓ Je kan voor analysemethoden kiezen uit artistiek onderzoek zoals visuele, auditieve, materiële, kwantitatieve, discours-, inhouds-, sociale netwerk- en contextanalyse, zelfanalyse.
- ✓ Je kan leerlingen vragen om meerdere perspectieven te hanteren zoals eerste persoonsperspectief en derde persoonsperspectief.
- ✓ De kunsthistorische elementen uit LPD 39 worden hier meegenomen.

LPD 42 De leerlingen tonen aan hoe kunstbeleving hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloedt.

Samenhang eerste graad: In de eerste graad hebben leerlingen hun gedachten en gevoelens bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen leren uitdrukken. In de tweede graad willen we leerlingen laten inzien welke invloed de interactie tussen de ervaring van de zintuiglijke waarneming, de eigen gedachten en eigen gevoelens bij het beschouwen van kunst- en cultuuruitingen kan hebben op hun gedrag. Door vorm te geven aan dit inzicht kunnen ze er zelf en ook met anderen over reflecteren.

- ✓ Het uitdrukken kan op diverse wijzen gebeuren: verwoorden, verbeelden, bewegen, verklanken.
- ✓ De leerlingen leren kunsthistorische begrippen gebruiken die het gemakkelijker maken om kunsthistorische evoluties te begrijpen.
- ✓ Je nodigt de leerlingen uit om gericht te kijken en te luisteren naar kunst met kennis van de componenten van het referentiekader.

LPD 43 De leerlingen drukken hun waardering voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen uit.

- ✓ Het uitdrukken kan op diverse wijzen gebeuren: verwoorden, verbeelden, bewegen of verklanken.
- ✓ De leerlingen zijn bereid om een balans te zoeken tussen eigen voorkeuren en die van anderen die er mogelijk mee conflicteren.

5 Pop-ups

Bouwstenen, technieken en materialen

‘Zoals’ betekent dat er een keuze gemaakt kan worden. De elementen na de ‘zoals’-constructie zijn niet verplicht, ze zijn eerder inspirerend. Afhankelijk van de leerlingengroep kan je hierop in meerdere of mindere mate ingaan.

Woordkunst-drama		
		zoals
Bouwstenen	personage, tijd, ruimte, structuur van verhaal of scène, verbale en non-verbale expressie, emotie	type, karakter
Technieken	theatrale stijlen, theaterdisciplines, improvisatie, theatercodes, inleving, samenspel: actie – reactie, incasseren, luisteren, impulsen geven en ontvangen in het hier en nu spelen spelen met verwachting en verrassing projectiekracht universum/gedachte- en gevoelswereld (van een personage) subtekst schakelen verbeelden – uitbeelden zintuiglijk beleven muzikaliteit mise-en-scène ruimtegebruik non-verbaal en verbaal spel fysiek contact (nabijheid – afstand) structuur scène <i>Verbeelding:</i> vormgeven beelden maken fantasie inleving associatief <i>Vormgevoeligheid (van buiten naar binnen):</i> ruimtelijk bewustzijn compositie <i>Articulatie (van binnen naar buiten):</i> in denken in klank in beweging fysieke houding spraak	zoals naturel spel grotesk spel beeldend spel gestileerd spel abstract spel ... volume pittigheid klankvorming projecteren stem transformatie stem

	verstaanbaarheid adem transformatie uitgesprokenheid uitstraling lichaamsbewustzijn <i>Muzikaliteit:</i> resonantie tempo/ritme dynamiek overgangen maken opbouw maken timing compositie harmonie <i>Narratief vermogen/verhalen brengen:</i> expressie spanningsopbouw inhoud betekenis werken met stijlfiguren <i>Focus:</i> concentratie doelgericht aandacht (voor geluid, beeld, situatie) aarden <i>Communicatie:</i> feedback geven flexibel samenspel transparantie	(Slaagt iemand erin een verhaal te vertellen van een personage, situatie, wereld?) stijlfiguren zoals metaforen, hyperbool ... Soft focus
Materialen	lichaam stem taal kostuum decor rekwisieten digitale tools	

6 Ter inspiratie

Vakterminologie

‘Zoals’ betekent dat er een keuze gemaakt kan worden. De vaktermen na de ‘zoals-constructie zijn niet verplicht, ze zijn eerder inspirerend. Afhankelijk van de leerlingengroep kan je hierop in meerdere of mindere mate ingaan.

Woordkunst-drama	vaktermen	zoals
	personage	flash back

	ruimte tijd structuur van verhaal of scène emotie spanning	flash forward time laps realisme uitvergroting geloofwaardig fictief conflict contrast spanningsboog spanningsopbouw climax anticlimax
	articulatie verstaanbaarheid tempo volume intonatie of toon houding	pittigheid projecteren stemhygiëne stembereik fonetisch mimiek fysiek lichaam aarden ademhaling
	ruimtegebruik vierde wand doorbreken timing	dynamisch statisch coulissen zichtlijnen spelen in hier en nu
	inleving intentie bedoeling	improviseren incasseren accepteren transformeren reageren spelplezier spelimpuls
		subtekst

7 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur en materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. We adviseren de school om de grootte van de klasgroep en de beschikbare infrastructuur en uitrusting op elkaar af te stemmen.

7.1 Infrastructuur

Een lokaal met voldoende bewegingsruimte en geschikte akoestiek:

- goed verlucht, verlicht en passend verwarmd lokaal;
- in een gedeelte van de zaal of in de nabijheid van de zaal is ruimte voor didactisch materiaal en begeleidingsinstrument(en);
- met toegang tot een podium met theaterverlichting;
- met toegang tot opname- en weergaveapparatuur;
- een ruimte die dienstdoet als inspirerende leeromgeving met projectiemogelijkheden;
- met toegang tot een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met toegang tot een kastje voor EHBO;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

7.2 Materiaal beschikbaar in de infrastructuur

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

- Een aangepast instrumentarium of professioneel audiomateriaal en multimedia-apparatuur zijn beschikbaar.

8 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen eindtermen (ET) en cesuurdoelen (CD) realiseren.

[zie disclaimer]

Leerplandoel	Eindtermen en cesuurdoelen
1	--
2	CD 4.1.1
3	ET 16.1
4	CD 4.2.2; CD 4.3.1
5	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
6	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
7	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
8	CD 4.2.2
9	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
10	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1

11	CD 4.5.1
12	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2
13	CD 4.5.1
14	CD 4.6.1; CD 4.6.2
15	CD 4.6.2
16	CD 4.2.1
17	CD 4.2.2
18	CD 4.4.1
19	CD 4.4.2
20	CD 4.7.1
21	CD 4.2.2
22	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
23	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
24	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2
25	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
26	CD 4.5.1
27	CD 4.2.1; CD 4.2.2
28	CD 4.6.1; CD 4.6.2
29	CD 4.2.2
30	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
31	ET 16.7; CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
32	CD 4.2.2; CD 4.3.1
33	CD 4.2.2; CD 4.3.1
34	CD 4.2.1; CD 4.2.2; CD 4.3.1
35	CD 4.5.1
36	CD 4.6.1; CD 4.6.2
37	ET 16.2
38	ET 16.3

39	ET 16.4; CD 4.7.1
40	ET 16.4
41	CD 4.7.2
42	ET 16.5
43	ET 16.6

8.1 Eindtermen

16.1 De leerlingen tonen interesse voor elkaars kunst- en cultuuruitingen.° (attitudinaal)

16.2 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Culturele persoonlijkheid zoals in keuzes in kledij, muziek, taal
- Unicitéit van een esthetische ervaring
- Rol van aversie, empathie en respect in wederzijds begrip

*Metacognitieve kennis

- Eigen culturele persoonlijkheid

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.3 De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Zintuigelijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aankaarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Gelaagdheid bij interpretatie van onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen
- Gelaagdheid van de interpretatie van bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen
- Unicitéit van een esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Waarnemen van kunst- en cultuuruitingen
- Geven van betekenis aan kunst- en cultuuruitingen
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.4 De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Vormgeving, inhoud, uitdrukkingsvorm, expressie
- Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied
- Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals beweging, geur, klank, kleur
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aanklaarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren
- Invloed van waarden, normen en gewoontes

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes voor het analyseren van de interactie tussen de betekenis van het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en de onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals beoogde en reële impact
- Toepassen van uitdrukkingswijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.5 De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Interactie tussen waarnemingen, gedachten, gevoelens en gedragingen
- De invloed van tijd, ruimte, maatschappelijke positie en persoonskenmerken

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingswijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten, gevoelens en gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.6 De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7

*Conceptuele kennis

- Criteria om waardering uit te drukken
 - > Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de feitenkennis van eindterm 16.7
 - > Samenhang van vormgeving en inhoud
 - > Unicité van een esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

- > Beeld
 - Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm
 - Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
 - Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf
- > Muziek
 - Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
 - Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
 - Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen
- > Drama
 - Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
 - Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
 - Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal
- > Dans
 - Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
 - Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
 - Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen
- > Audiovisuele media

- Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
- Technieken zoals montage, opname, sonorisatie
- Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces
- Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting, verrassing
- Afhankelijk van de gekozen kunst- en cultuuruitingen terminologie met betrekking tot beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd

In het geval van

> Beeld

- Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm
- Technieken: twee- en driedimensioneel zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen
- Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf

> Muziek

- Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm
- Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang
- Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen

> Drama

- Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd
- Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater
- Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal

> Dans

- Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd
- Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie
- Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen

> Audiovisuele media

- Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage
- Technieken zoals montage, opname, sonorisatie
- Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone

*Procedurele kennis

- Selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen
- Koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out
- Gebruiken van basistechnieken van de gekozen discipline

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces
- Eigen verbeelding

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

8.2 Cesuurdoelen

4.1.1 De leerlingen vertrouwen op hun expressiemogelijkheden.° (attitudinaal)

4.2.1 De leerlingen komen actief tot artistieke creaties, benaderingen en inzichten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

Met betrekking tot de gekozen artistieke expressievorm: beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media of een combinatie ervan

- Vorm-, stijl- en uitdrukkingskenmerken van kunststromingen en kunstenaars
- Artistiek parcours

In het geval van:

- Beeld:
 - > Bouwstenen in al hun zintuiglijke aspecten: compositie (zoals lijn, vorm), textuur, ruimte, kleur en licht.
 - > Technieken:
 - tweedimensioneel: tekenen, fotograferen, printen
 - driedimensioneel zoals installatie bouwen, printen, boetseren, maquettes maken, met textiel werken, digitale technieken hanteren
 - > Materialen: digitale tools en analoge middelen zoals klei, verf, licht, steen, papier, textiel, metaal, hout, recuperatiematerialen
- Muziek:
 - > Bouwstenen: ritme, tempo, dynamiek, klankkleur, melodie, samenklank, structuur en vorm, harmonie
 - > Technieken: uitvoeren in diverse vormen zoals solo, ensemble, samenzang, samenspel, improvisatie, variëren, versieren
 - > Materialen: digitale en analoge instrumenten, lichaam, stem
- Drama:
 - > Bouwstenen: personage, tijd, ruimte, structuur van verhaal of scène, verbale en non-verbale expressie, emotie
 - > Technieken: theatrale stijlen, improvisatie en theatercodes, inleving en samenspel
 - > Materialen: lichaam, stem, taal, kostuum, decor, rekwisieten, digitale tools
- Dans:
 - > Bouwstenen: lichaam, ruimte, tijd, dynamische bewegingskwaliteiten, muzikaliteit, inleving
 - > Technieken: klassieke en hedendaagse danstechnieken, improvisatie, basisprincipes van compositie en choreografie
 - > Materialen: lichaam, licht, digitale tools, muziek, decor, kostuum
- Audiovisuele media:
 - > Bouwstenen: kader, camerabeweging, montage, licht en geluid
 - > Technieken: scenario, opname, montage, sonorisatie

> Materialen: digitale en analoge tools

*Procedurele kennis

- Toepassen van werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen: artistieke creaties bestuderen, verzamelen van indrukken of objecten, documenteren zoals fotograferen, schetsen, luisteren of kijken naar opnames, maken van opnames, naar concerten gaan, naar voorstellingen gaan, lezen
- Exploreren en experimenteren met de eigen en andere artistieke expressievormen
- Verkennen van artistieke bouwstenen, technieken en materialen in functie van de te creëren betekenis of van het te bereiken effect

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.2.2 De leerlingen exploreren expressiemogelijkheden van artistieke bouwstenen, technieken en materialen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

*Conceptuele kennis

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van cesuurdoel 4.2.1*
- Samenhang en relaties tussen bouwstenen, technieken en materialen
- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces

*Procedurele kennis

- Exploreren van de expressiemogelijkheden van artistieke bouwstenen, technieken en materialen zoals met verschillende materialen dezelfde effecten bekomen, met dezelfde technieken verschillende effecten bekomen, verschillende composities maken
- Toepassen van werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen zoals artistieke werken bestuderen, indrukken verzamelen, objecten verzamelen, noteren, documenteren

*Metacognitieve kennis

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

4.3.1 De leerlingen zetten kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen in in functie van een artistieke creatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van artistieke bouwstenen, technieken en materialen op een geïntegreerde wijze vermeld in de procedurele kennis van het cesuurdoel 4.2.1* in functie van de artistieke creatie.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.4.1 De leerlingen beargumenteren keuzes in hun artistiek proces en in hun creatie in dialoog met anderen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel.

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om hun artistieke proces en hun creatie te analyseren zoals vanuit meerdere perspectieven benaderen, afstand nemen, vergelijken
- Toepassen van methodes om in dialoog te gaan over hun artistieke proces en hun creatie zoals verwoorden, verbeelden, bewegen en verklanken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Evalueren

4.4.2 De leerlingen reflecteren aan de hand van criteria over hun artistiek product en proces en dat van hun medeleerlingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel.

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Artistiek creatieproces
- Vorm-, stijl- en uitdrukkingkenmerken van kunstenaars
- Criteria
 - > Koppeling van intentie aan vormgeving
 - > Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing
- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van cesuurdoel 4.2.1

*Procedurele kennis

- Toepassen van reflectievaardigheden
- Verwerken van feedback in eigen creaties

*Metacognitieve kennis

- Eigen artistieke mogelijkheden en voorkeuren

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Evalueren

4.5.1 De leerlingen zetten hun deskundigheid en hun artistieke talenten in voor een gemeenschappelijk doel of project.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Kunstvormspecifieke bouwstenen, technieken en materialen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.2.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om hun deskundigheid en hun artistieke talenten en die van anderen af te stemmen op een gemeenschappelijk doel of project zoals oog hebben voor de talenten en eigenheid van anderen, meerwaarde halen uit complementariteit

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.6.1 De leerlingen presenteren hun artistieke creaties

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Presentatietechnieken uit de gekozen en andere artistieke expressievormen

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes om artistieke creaties te presenteren in tijd en ruimte

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.6.2 De leerlingen zetten presentatietechnieken in om hun artistiek werk te versterken.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

*Conceptuele kennis

- Presentatietechnieken eigen aan de kunsten
- Codes om zich te tonen zoals zich naar het publiek richten, eigen artistiek werk opstellen, geconcentreerd uitvoeren, appreciatie in ontvangst nemen

*Procedurele kennis

- Koppelen van eigen bedoeling aan vormgeving
- Toepassen van presentatietechnieken eigen aan de kunsten

- Toepassen van codes om zich te tonen zoals zich naar het publiek richten, eigen artistiek werk opstellen, geconcentreerd uitvoeren, appreciatie in ontvangst nemen

*Metacognitieve kennis

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Creëren

4.7.1 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende kunststromingen, periodes en samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader uit te bouwen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel waaronder de zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader

*Conceptuele kennis

- Bouwstenen, technieken en materialen van kunstuitingen
- Theorieën zoals esthetische, ethische en representatieve opvattingen over wat kunst is
- Kenmerkende kunsthistorische elementen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, het artistiek parcours, de rol van het bovennatuurlijke, abstractieniveaus, economische waarde, de aandacht voor de vorm, de mate van weerspiegeling of vervreemding van de maatschappij, de stijlkenmerken, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie

*Procedurele kennis

- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Situeren van kunstuitingen in de maatschappelijke, historische en geografische context
- Analyseren en interpreteren op een kunsttechnische wijze

Met inbegrip van context

- Het cesuurdoel wordt gerealiseerd met artistieke expressievormen zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepaste kunsten, podiumkunsten.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Analyseren

4.7.2 De leerlingen passen analysemethoden uit artistiek onderzoek binnen een aangereikte dataset toe.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vakterminologie inherent aan de afbakening van het cesuurdoel

*Conceptuele kennis

- Bouwstenen, technieken en materialen van kunstuitingen
- Kenmerkende kunsthistorische elementen vermeld in de conceptuele kennis van het cesuurdoel 4.7.1*

*Procedurele kennis

- Toepassen van analysemethoden uit artistiek onderzoek zoals visuele, auditieve, materiële, kwantitatieve, discours-, inhouds-, sociale netwerk- en contextanalyse, zelfanalyse
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit) zoals eerstepersoonsperspectief en derdepersoonsperspectief

Met inbegrip van context

- Het cesuurdoel wordt gerealiseerd met een aangereikte onderzoeksvraag en een aangereikte analysemethode.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: Toepassen

Inhoud

1	Algemene inleiding	5
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	5
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	5
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.4	Differentiatie	7
1.5	Opbouw van de leerplannen.....	8
1.6	Tot slot	8
2	Situering	9
2.1	Samenhang in de tweede graad	9
2.1.1	Samenhang binnen de studierichting Woordkunst-drama.....	9
2.1.2	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	9
2.2	Plaats in de lessentabel.....	9
3	Pedagogisch-didactische duiding	9
3.1	Woordkunst-drama en het vormingsconcept.....	9
3.2	Krachtlijnen	10
3.3	Opbouw.....	11
3.4	Leerlijnen.....	11
3.4.1	Samenhang in de tweede graad	11
3.4.2	Samenhang met de derde graad.....	12
3.5	Aandachtspunten.....	12
4	Leerplandoelen	13
4.1	Persoonlijke gedrevenheid.....	13
4.2	Woordkunst - drama	14
4.3	Muziek als ondersteuning	19
4.4	Beweging als ondersteuning	20
4.5	Kunstbeschouwing.....	23
5	Pop-ups	25
6	Ter inspiratie	27
7	Basisuitrusting	28
7.1	Infrastructuur	29
7.2	Materiaal beschikbaar in de infrastructuur	29

8	Concordantie	29
8.1	Eindtermen.....	31
8.2	Cesuurdoelen	35